

Appendiks 2: Skipreider i Borgartingslagen

Skipreide	Område	Grenseløp/vurdering
<i>Fra Rýgjarbit til Kambhorn:</i>		
1	Hovin (Gjerpen)	Besto antakelig av Gjerpen, Siljan (tidl. Slemdal) og Eidanger (Steinnes 1933a, 56).
2	Ulefoss	Holla, Lunde (t.o.m Ytre Flåbygd), Solum og Drangedal (ikke Tørdal) (Steinnes 1933a, 57).
3	Lindheim	Lå i Grenland, nevnt en gang på 1400-tallet (DN IX, 228/1419). Til skipreiden hørte antakelig Sauherad, Bø og Heddal.
4	Bamble	Bamble, Sannidal og Skåtøy og vestetter til Rýgjarbit. Benevnelsen skipreide er aldri brukt om Bamble (Steinnes 1933a, 57).
5	Arendal	Stokke hovedsogn, Skjee og Arendal anneks, Andebu hovedsogn, Høijord anneks, noen gårder av Sem hovedsogn og hele Nøtterøy (Bull 1920).
		Solum hørte med til Ulefoss (Bull 1920, 137; Steinnes 1933a). Grensen mellom Gjerpen og Ulefoss går i Skienselva. I NV følger jeg strukturen på matrikelgårdene. Valebø-bygden, som ligger på østsiden av Norsjø, ble i 1964 lagt til Gjerpen fra Holla kommune (nå i Nome) (jf. under).
		Valebø på østsiden av Norsjø hørte med (Bull 1920, 137 og n. 2). Holla og Lunde tilsvarte Nome kommune i dag. Valebø i Holla (gnr. 331-338) må trekkes fra, det ligger i Skien i dag (siden 1964). Samme gjelder Ytre Flåbygd (tilsvarte gamle gnr. 44-55 (NG), nye gnr. i Nome kommune er 113-122). Solum herred/kommune ligger i Skien i dag. Deler av det eldre herredet ble overført til Porsgrunn i 1918 og 1920, bl.a. områdene Lahelle og Knardalstranda, slik at grensen ble gående i Skienselva. Tørdal hører antakelig ikke med (dagens gnr. 1-39 i Drangedal, tidl. gnr. 39-70 i NG). Klosterhøyden hørte til Solum (Gjone 1965, 21). Grensen går i Skienselven.
		Grensen fulgte antakelig grensen til Øvre Telemark/Skattlandet (Steinnes 1930, 141f., 1933a, 58 n. 2). Gransherad i nordre Notodden var ikke del av Borgartingslagen (gnr. 97-135) (1-43 i NG). Heddal (resterende del av Notodden) minus sognet Lisleherad, hørte med.
		Bamble kan kanskje tilsvare det historiske Vestmar, et gammelt landskapsnavn, men også «småkongedømme» nevnt bl.a. i Ynglingesaga. Dekket trolig det senere Bamble med Sannidal og øyene, området vest for Langesundfjorden (tidl. kalt Grenmar) og muligens Drangedal og Kragerø (Sandnes 1976; Flaatten 1992; http://nn.wikipedia.org/wiki/Vestmar) (15.11.2013). Se også tekst.
		Skjee og Arendal er i Stokke. Høijord er i Andebu, Sem i Tønsberg og Nøtterøy er egen kommune i dag. Gnr. 130 i Andebu er usikker, men tilhørte trolig Hedrum.
		Lorens Berg (1905) har en noe annerledes inndeling: hele Andebu, 11 gårder i Høijord og 5 gårder i Kodal.

Skipreide	Område	Grenseløp/vurdering
6	Slagen	Størstedelen av Sem hovedsogn, Slagen anneks, Borre hovedsogn, og størstedelen av Nykirke og Undrumsdal anneks.
7	Våle	Våle sogn med deler av Nykirke anneks, Botne hovedsogn med deler av Hillestad anneks.
8	Råbygge eller Rørdal	Ramnes hovedsogn (minus gnr. 21–23), Fon anneks, Vïvestad anneks, deler av Høijord, Hof hovedsogn, Vassås anneks og en del av Hillestad (Bull1920, 136).
9	Sande eller Engra	Sande hovedsogn og Skoger anneks og Strømmen. Uklart om området kalles for skipreide (jf. note 35 og Steinnes 1933a, 57 n. 3).
10	Numedal	Brunlanes, Hedrum, Tjølling, Sandeherred (nåværende Sandefjord) og Tjørne.
11	Lardal	Lardal. Uklart om området kalles for skipreide (jf. note 35 og Steinnes 1933a, 57 n. 3).
12	Sandsvær	Kongsberg med Lardal. Uklart om området kalles for skipreide (jf. note 35 og Steinnes 1933a, 57 n. 3).
		<p>Sem og Slagen er i Tønsberg kommune i dag, Borre og Nykirke er en del av Horten, Undrumsdal er en del av Re. Gnr. 72, Prestegården, står ikke i matrikkelen, men har trolig tilhørt Borre skipreide. Gnr. 73, Sleiterød, står heller ikke i matrikkelen og er usikker.</p> <p>Våle er i Re kommune i dag. Hillestad er i Holmestrand og Nykirke er i Horten.</p> <p>Ramnes, Fon og Vïvestad er i Re kommune i dag, Høijord i Andebu, Vassås i Hof og Hillestad i Holmestrand kommune. Gnr. 78, Herre-Skjelbred, står ikke i matrikkelen (= adelsgård), og heller ikke gnr. 75, men regnes her til Råbygge. Gnr. 110 i Botne kan ha hørt til både Våle og Råbygge, men er antatt å høre til sistnevnte.</p> <p>Skoger og Strømmen er i Drammen kommune i dag (se under fjerdingen). Gnr. 113, Kjeksrød, i Holmestrand er usikker og kan også ha hørt til Våler eller Råbygge. Den er tegnet til Sande, siden den hørte dit i 1668 g 1723 (NG).</p> <p>Minus 5 gårder i Kodal, som lå til Tønsberg len, jf. www.kodal.info/index.php/Brunla_len (22.09.2011). Flere av gårdene i Andebu herred har ligget i Kodal sogn i Hedrum. Dette gjelder gnr. 103–108, 112–130.</p> <p>Usikkert om den var egen skipreide eller hørte til enten Arendal, Råbygge eller Numedal. Min vurdering er at den hørte til Sandsvær, jf. kap. 6.</p> <p>En del av Gransherad, kalt Øvre Jondal, tilsvarende 132 innbyggere, ble en del av Kongsberg først i 1866, og skal ikke regnes med til skipreiden.</p>

Skipreide	Område	Grenseløp/vurdering
13 Eiker	Eiker. Uklart om området kalles for skipreide (jf. note 35 og Steinnes 1933a, 57 n. 3).	Regnes som egen skipreide. Jf. kap. 6 og 9, og under fjerdinger.
14 Hurum	Indrebø (1935) har vist hvordan Hurum hadde en fjerdingsinndeling, og at Strøm kan ha hørt til Hurum i middelalderen. Jeg antar derfor at Hurum har vært en egen skipreide (jf. under Sande og fjerdinger).	
15 Lier	Lier. Kalles aldri for skipreide.	Lier var trolig også en egen skipreide (Bull 1920, 136; Steinnes 1933a, 56) (se under fjerdinger).
16 Asker (Skógeimsherað)	Skógeimsherað kan komme av gården Skogheimr, men det kan også ha vært et bygdenavn (NG II,128f.). Kalles skipreide i et diplom, som også beskriver at Røyken hørte med (DN V, 462/1409)	Det har blitt argumentert for at Hurum har hørt til (Bull 1920, 136; Steinnes 1933a, 57), og også Vestre Bærum grunnet at leidangen lå til Mariakirken i Oslo med leidangen fra Asker (Steinnes 1933a, 56f.). Som vist under tror jeg både Bærum og Hurum kan ha utgjort egne skipreider. Navnet <i>Skógeimsherað</i> indikerer at området var et herred, som kan tale for at det trolig også var en skipreide.
17 Bærum (Bergeimsherað) (østre og vestre)	Inndelingen i østre og vestre i middelalderen tilsvarer sognene Haslum og Tanum (Bull 1918b, 20) og må være en yngre betegnelse. Kalles aldri for skipreide.	Steinnes mener at Østre Bærum hørte med til Aker, fordi disse hadde samme skatteinivå (Steinnes 1933a, 56f.), men det er ikke noe argument for at de ikke kan ha vært to skipreider. Navnet <i>Bergeimsherað</i> indikerer at området var et herred og dermed en skipreide, som senere ble delt i en østre og en vestre del. Skattemessig kan de så ha blitt lagt i forlening til forskjellige steder.
18 Aker (Osloáarherað)	Skipreiden har usikre grenser i høymiddelalderen. Aker har trolig vært en egen skipreide. Kalles for skipreide en gang i 1409 (DN V, 462; jf. Bull 1918a, 271 n. 1).	Bull mener at Aker besto av dagens Oslo kommune uten Sørkedalen og noen gårder av Oppegård kommune. Lysakerelven var alltid grensen mot Bærum, men grensene endret seg derimot i de andre delene av skipreiden (Bull 1918b, 21f.). RB regner Sørkedalen til Østre Bærum, men hørte til Aker i 1613 (Bull 1918b, 21; Bull 1922, 23). Deler av Oppegård kommune har ligget til Aker: gårdene Hvitebjørn og Vasbotten nevnes i 1535, og ca. 1650 nevnes Hvitebjørn, Kollebotten, Vasbotten, Ormerud og Ekorrud til Aker. Akers grense i Nordmarken er usikre, men i 1335 nevnes Maridalen til Aker (Bull 1922, 22). Grensene er rekonstruert etter disse opplysningene og øvrige topografiske forhold.

Skipreide	Område	Grenseløp/vurdering
19 Follo (Østre og Vestre)	Ut fra navnene Østre og Vestre Follo skipreide skulle en tro at de to områdene opphavelig har utgjort en skipreide.	Steinnes trekkes grensen mellom Østre og Vestre Follo ved å ta utgangspunkt i skatteforholdene i sen- og høy middelalderen, som var de samme fra minst 1300 til 1577 (Regnskap for Akershus len 1557-1558, 35-40; Steinnes 1930-33a; 1933a; Schou 1990, 167). Vestre Follo inkluderte da Såner sogn (minus gnr. 109), Vestby sogn til og med Grønland, gnr. 84, den vestre delen av Kroer sogn, størstedelen av Ås sogn og hele Frogn sogn. Resten av Follo, inkludert Nesodden, hørte til den østre skipreiden (jf. Steinnes for gårdenes navn). Kartet i Hosar (1993, 158) er feil, for Nordby sogn hører ikke til Vestre Follo.
Fra Kambo til Sviresund:		
1 Idd	Idd herred, Asak og Rokke sogn av Berg herred (f.o.m. gnr. 43), Halden by, og Enningdalen.	I nordøst mellom Idd og Ingedal skipreider krysser sogne- og skipreidegrensene hverandre. Berg kirke i Ingedal skipreide ligger helt på grensen til Idd og sognet har strekt seg inn i Idd skipreide. Idd faller heller ikke sammen med senere kommunegrenser.
2 Ingedal	Ingedal sogn av Skjeberg, og størstedelen av Berg sogn av Berg herred.	Lidene Remmen, Østgård, Totorp og Brøden, samt hele Fredrikshald (Halden) hørte til Idd (Bull 1920, 139). De nevnte lidene tilsvarer minst gnr. 43, 46, 49 og 59-60. Gnr. 1-42 hører da til Ingedal.
3 Skjeberg	Resten av Skjeberg herred (jf. over), annekssognene Ingedal og Ullerøy.	Gnr. 80-100 ble lagt fra Ingedal til Skjeberg sogn ved res. 6. des. 1854. Grensen mot Ingedal har ikke fulgt sognegrensene, gnr. 80-100 lå til Ingedal (Indrebø 1935, 174 n. 25). Det er usikkert om Store Dal, gnr. 1109-1011, hørte til Skjeberg eller Åbygge skipreide. Den nevnes under Åbygge i Sigurd Jorsalfares saga, men i lidetallet fra 1300-tallet hører den med til Skjeberg (Bull 1920, 139). Jeg har valgt å tegne den under Skjeberg - det har liten betydning ettersom det bare er snakk om én gård.
4 Åbygge eller Åmord	Sognene Borge og Torsnes. Hvaler kan ha hørt med.	Gården Store Dal kan også ha hørt med (tegnet til Skjeberg) (jf. over).
5 Tune	Tune, Varteig og Glemminge herreder.	Strakk seg på 1500-tallet fra Varteig i nord til Kråkerøy i sør. Omfattet hele 5 senere herreder, Varteig, Tune, Rolvsøy, Glemmen og Kråkerøy, foruten Sarpsborg by og senere Fredrikstad.
6 Onsø	Onsøy herred med Onsøyfjordingen av Råde. Kalles en enkelt gang År skipreide (DN II, 139/1320).	Onsøyfjordingen av Råde utgjorde gnr. 90-115. Dette området ble lagt til Råde ved res. 15 jan. 1842, og slik ble den gamle tingslagsgrensen endret.

Skipreide	Område	Grenseløp/vurdering
7	Råde herred, minus Onsøfferdingen.	Gnr. 23-25, 90-115 hørte til Råde sogn i middelalderen, men lå verdslig under Onser skipreide (Indrebø 1935, 176 n. 34). Gårdene 13-15 i Rygge og Svinndal sogn i Våler hørte til. Det lå i Råde i middelalderen (DN II, 584/1405; Akershusregisteret nr. 457 (1461) og nr. 385 (1489)); (Indrebø 1935, 177, n. 41). Svinndal sogn hørte til Råde skipreide i 1585 (NHD 1 r. III, s. 204), men er nevnt med Mossedal i 1524, mens Råde kommer for seg. Det er mulig at Svinndal kan ha vært skilt fra Råde på 1520-tallet, eller at visse offentlige inntekter har gått sammen med Mossedal og noen med Råde (Agerholt 1950-53, 154 n.1), selv om dette synes noe merkelig.
8	Varna (Rygge)	Rygge og Moss herred med Jeløya, minus gnr. 13-15 i Rygge, som ble lagt til Rygge fra Råde ved res. 31. okt. 1815 (Indrebø 1935, 178).
9	Våler	Den besto trolig av Våler sogn. Bull mener Våler bare er nevnt én gang, i 1343 (DN II, 253) og derfor hørte til Varna. Våler skipreide er imidlertid nevnt ytterligere to ganger (DN XXI, 4 og 5/1330). Lensregnskaper viser at Våler hovedsogn følger Rygge i det verdslige, liksom anneksognet Svinndal følger Råde (Agerholt 1950-53, 154). Jeg regner den derfor som en egen skipreide forut for 1343. Senere hørte Våler verdslig-administrativt under Varna.
10	Vemme (Vimar)	Spydeberg og Skiptvet herreder.
11	Frøyland	Trøgstad herred med Båstad og Askim herred
12	Heggen (Eidsberg)	Eidsborg prestegjeid med anneksognene Trømborg og Hærland.
13	Skaun (Rakkestad)	Rakkestad sogn med Degernes og Os anneksogn.
14	Hvaler	Bull anfører at Hvaler antakelig var en skipreide. Regnes kanskje til Åbyggje på 1500-tallet (Bull 1920, 139).
15	Mossedal	Tilhørte Oslo lagsogn minste fra 1400-tallet. Jeg tolker det som egen skipreide. Se kap. 6
16	Marker	Bygdene Aremark, Rømskog, Rødernes og Øymark som en skipreide i 1277. Lideantallet kan indikere to skipreider her senere. Jf. kap. 6.